Oświadczenie złożone
przez senator Ewę Monikę Kaliszuk
na 57. posiedzeniu Senatu
w dniu 22 kwietnia 2026 r.

Oświadczenie skierowane do minister rodziny, pracy i polityki społecznej Agnieszki Dziemianowicz-Bąk

Szanowna Pani Ministro!

W związku ze spotkaniem z dyrektorami placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz centrów usług społecznych z województwa warmińsko-mazurskiego, a także w kontekście trwających prac nad nowelizacją ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz ustawy o pomocy społecznej pragnę zwrócić uwagę na istotne problemy systemowe wynikające z codziennej praktyki funkcjonowania instytucjonalnej pieczy zastępczej.

Pierwsza kwestia to odpłatność za pobyt w domach pomocy społecznej (DPS). Dyrektorzy placówek wskazują na poważną niesprawiedliwość systemową polegającą na tym, że koszty pobytu w DPS osób ubezwłasnowolnionych ponoszą gminy miejsca zamieszkania opiekuna prawnego, a nie gminy faktycznie związane z daną osobą. Problem ten wynika z obowiązujących przepisów prawa, w szczególności z art. 27 kodeksu cywilnego, zgodnie z którym miejscem zamieszkania osoby pozostającej pod opieką jest miejsce zamieszkania opiekuna prawnego, niezależnie od faktycznego miejsca pobytu tej osoby. W konsekwencji decyzje administracyjne oraz obciążenia finansowe przypisywane są gminom niemającym realnego związku z daną osobą.

W praktyce sytuacja wygląda tak, że dzieci umieszczane w pieczy zastępczej trafiają często do placówek oddalonych o setki kilometrów od miejsca pochodzenia, a ich opiekunami prawnymi zostają pracownicy tych placówek lub osoby związane z miejscem ich aktualnego pobytu. W przypadku późniejszego umieszczenia w DPS koszty ponoszą gminy miejsca zamieszkania opiekuna prawnego, często niewielkie jednostki samorządowe. Gminy te nie uzyskiwały wcześniej żadnych wpływów podatkowych związanych z tymi osobami ani nie były z nimi powiązane społecznie czy gospodarczo, a mimo to ponoszą pełne koszty ich utrzymania. W opinii praktyków prowadzi to do rażącej nierówności, jeśli chodzi o obciążenia jednostek samorządu terytorialnego.

W związku z powyższym proszę o odpowiedzi na następujące pytania.

1. Czy ministerstwo planuje zmianę art. 101 ust. 6 ustawy o pomocy społecznej w celu przypisania odpowiedzialności gminie miejsca zamieszkania sprzed umieszczenia w pieczy zastępczej?

2. Czy prowadzone są analizy dotyczące skali tego zjawiska oraz jego skutków finansowych dla samorządów?

Druga kwestia to gromadzenie środków dla dzieci przebywających na samowolnym oddaleniu się z placówek. Z praktyki funkcjonowania placówek wynika, że obowiązujące przepisy prowadzą do sytuacji skrajnie trudnych do zaakceptowania społecznie. Dzieci przebywające na tzw. ucieczkach pozostają poza systemem opieki przez wiele miesięcy, a niekiedy nawet lat, ale nadal są formalnie objęte świadczeniami finansowymi. Środki – zarówno kwoty do własnego dysponowania, jak i świadczenie wychowawcze 800+ – są w tym czasie gromadzone. W praktyce dochodzi do sytuacji, w których osoby te pojawiają się w placówce dopiero po osiągnięciu pełnoletności wyłącznie w celu odbioru zgromadzonych środków finansowych. Kwoty te nierzadko sięgają kilkunastu lub kilkudziesięciu tysięcy złotych i są wydatkowane w bardzo krótkim czasie. Rozwiązanie to, po pierwsze, nie realizuje funkcji wychowawczej, po drugie, pozostaje w sprzeczności z celem świadczeń, a po trzecie, może mieć charakter demoralizujący.

W szczególności należy podkreślić, że w okresie nieobecności dziecka nie jest możliwe realizowanie ustawowego celu świadczenia wychowawczego, jakim jest wspieranie rozwoju dziecka, gdyż dziecko faktycznie pozostaje poza systemem opieki i oddziaływań wychowawczych.

W związku z powyższym proszę o odpowiedzi na kilka pytań.

1. Czy ministerstwo rozważa wprowadzenie regulacji wyłączających prawo do gromadzenia środków finansowych w przypadku nieusprawiedliwionej nieobecności dziecka w placówce?

2. Czy analizowana jest możliwość zmiany zasad przyznawania świadczenia wychowawczego 800+ w takich sytuacjach?

3. Czy znana jest skala zjawiska długotrwałych samowolnych oddaleń z placówek?

Trzecia sprawa to dysponowanie środkami zgromadzonymi dla dziecka przy zmianie formy pieczy. Z praktyki wynika, że w przypadku przejścia dziecka z pieczy instytucjonalnej do rodzinnej powstaje problem dotyczący zgromadzonych środków finansowych, często sięgających kilkudziesięciu tysięcy złotych. Brak jednoznacznych regulacji w tym zakresie powoduje wątpliwości co do sposobu ich wykorzystania oraz bezpieczeństwa tych środków.

W związku z powyższym proszę o odpowiedź na pytanie: czy ministerstwo planuje rozszerzenie kompetencji sądu w zakresie rozstrzygania o sposobie dysponowania tymi środkami również w przypadku zmiany formy pieczy zastępczej, a nie wyłącznie w sytuacji powrotu do rodziny biologicznej?

Ewa Monika Kaliszuk
senator RP